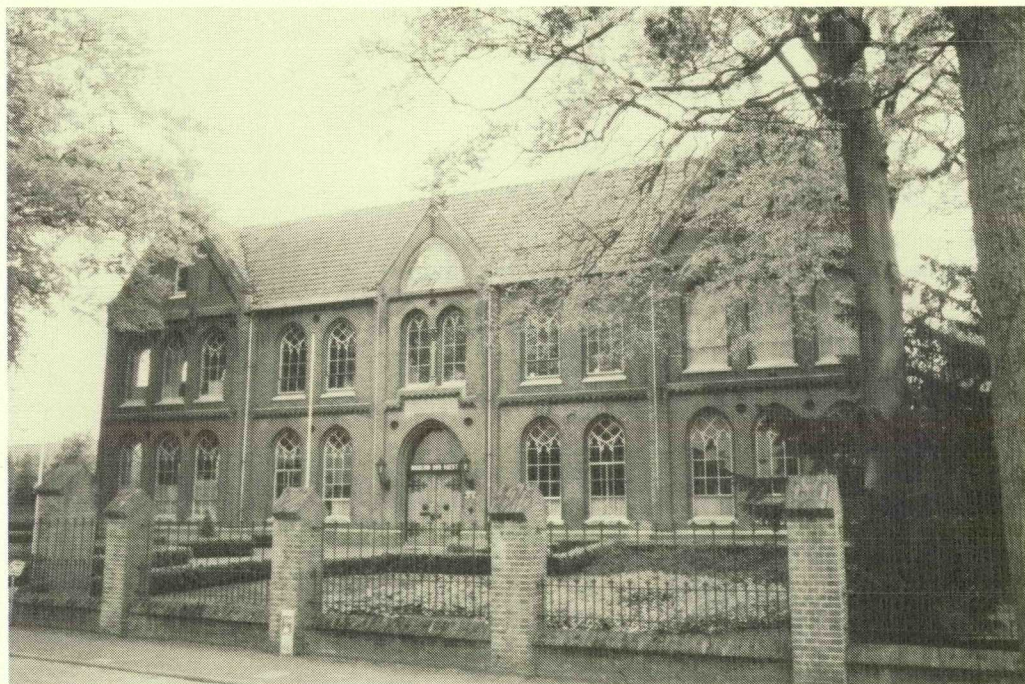

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST”

12e jaargang nr. 3 - winter 1991-1992

Foto omslag
Huize St. Jozef aan de Steenhoffstraat.
Waar nu o.m. Museum Oud Soest is gevestigd.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : P.J. van den Breemer, Vosselveldlaan 21, Soest
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
G. Staalenhoef, Speenkruid 11, Diemen
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : F. Elsmann, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

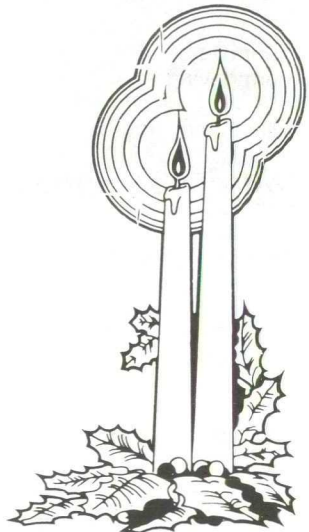

Wat de verenigingsactiviteiten betreft, kan met voldoening worden teruggezien op het jaar dat bijna achter ons ligt. 'Koppeltjesmaandag', de Rinke Tolman tentoonstelling en de jaarlijkse excursie zijn enkele van de vele activiteiten die werden georganiseerd en die een groot succes waren. Een woord van dank aan al degenen die zich het afgelopen jaar met veel enthousiasme voor de vereniging hebben ingezet, is hier zeker op zijn plaats.

Naast de goede dingen die het jaar 1991 ons bracht, was er het plotseling overlijden van Walter Klein, een heel enthousiast en actief lid van onze vereniging, getuige zijn boeiende artikelen in ons tijdschrift.

Het bestuur wenst u allen goede Kerstdagen en een gezond en voorspoedig 1992 toe en hoopt u tijdens 'Koppeltjesmaandag' te ontmoeten.

P.J. van Doorn
Soest, december 1991

BRAND EN BAKLUCHT BIJ „DE ROODE HAAN” door Gijs van Brummelen

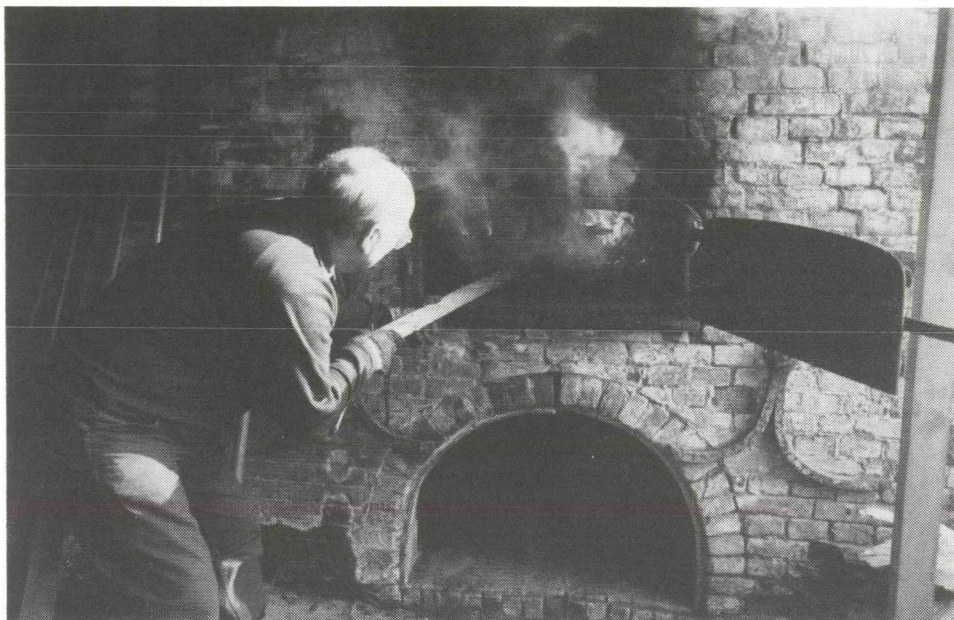
In het achterhuis van het voormalige café "de Rode Haan" aan de Birkstraat, naast garage Nefkens, ontdekte de Werkgroep Archeologie in oktober 1991 een ouderwetse stenen oven. Het hele pand staat al van 1989 leeg en zal binnenkort worden gesloopt om plaats te maken voor de bouw van 14 Seniorenwoningen. De ouderwetse oven verkeerde nog in goede staat. Dit deed bij de werkgroep de gedachte opkomen om de oven op te stoken en te proberen hier nog eenmaal brood in te bakken zoals dit vroeger werd gedaan. Onder leiding van Henk Gerth werd op zaterdag 26 oktober 1991 het vuur in de oven flink opgerakeld en probeerde bakker Gijs van Brummelen onder belangstelling van pers en omwonenden nog enige grote vloerbroden en kadetten gaar te krijgen. Dit lukte helaas maar gedeeltelijk. De oven is lang buiten gebruik geweest, de stenen waren vochtig en enkel door langdurig te stoken zou hij nog eenmaal goed hebben kunnen functioneren. Maar toch gaf de demonstratie het werken in een oude bakkerij goed weer.

Café „De Roode Haan” in de Birk, omstreeks 1900.

Van het gebeuren heeft de historische vereniging van Blaricum opnamen gemaakt voor de video "Van Graan tot Brood". Zij waren in Blaricum juist bezig het werk van de boer, de molenaar en de bakker van vroeger in beeld te brengen en toen zij

hoorden van de vondst in Soest leek hun de locatie zeer geschikt voor opnamen van een oude bakkerij. Wat weten we van de geschiedenis van café "de Rode Haan" en wie was de laatste bakker van de Rode Haan?

Henk Gerth „zal ze bruin bakken". Dus het vuur wordt nog eens flink opgestookt.

Gezien de bouw van de oven en de staat van het achterhuis moet er al zo rond 1870 in dit pand een bakkerij gevestigd zijn geweest. Zeker weten we dat Oude Kobus van Ee de laatste bakker was. Hij bakte al voor 1900 brood en bracht dit met de hittekar bij de klanten. Zijn vrouw heette Sientje. De Rode Haan was in die tijd meer een combinatie van boerderij, bakkerij en café. De meeste jenever werd via een luikje aan de bar naar buiten verkocht. Dorstige klanten uit de buurt klopten op het luikje en kochten zo een half of heel maatje jenever. Passanten konden hun paard aan een lange boom met ijzeren ringen vastmaken en deze dan voer en drinken geven om zelf nadien in het café een pintje nemen. Toen Kobus stierf zette de weduwe alleen het café voort. Later met haar zoon, weer een Kobus. Deze werd Dikke Kobus genoemd en is altijd vrijgezel gebleven. Hij werkte als jongen bij zijn vader in de bakkerij maar na de dood van vader werd de bakkerij al snel aan de kant gedaan en bleek enkel het café als enige bron van inkomen over. Toen moeder Sientje stierf verwaarloosde de boel en in 1931 overleed Dikke Kobus in het academisch ziekenhuis te Utrecht. De Rode Haan kreeg een nieuwe eigenaar, de heer Maat uit Den Haag. Deze maakte van de Rode

Haan een autohandel/verhuur en tevens café. Dat heeft maar enkele jaren geduurd. In 1935 werd Dirk Radstok eigenaar. De Rode Haan is altijd een echt bruin café geweest. Een café met weinig sortering. Het was jenever of pils. Wilde klanten een apart borreltje dan werd er uit het rekje met diverse flesjes aan de jenever een paar druppeltjes elixer toegevoegd om het borreltje nog wat pittiger te maken en het een kleurtje te geven. Dirk Radstok stierf in 1954. Moeder Radstok geholpen door de oudste dochter Annie heeft nog even alleen de zaak voortgezet maar in 1956 overgedaan aan schoonzoon Wouters met wie Annie trouwde. De Rode Haan, het bruine café aan de Birkstraat met een apart sfeertje, vaste locatie van politiek progressief links Soest heeft het met kastelein Wouters tot 1989 uitgehouden. Een jaar nadat Wouters overleed heeft zijn vrouw, Annie Radstok de deur van het café voorgoed gesloten.

Café „de Roode Haan” in 1991. Wordt gesloopt.

„HEUVEL EN DAEL” LATER „VOSSEVELD”
door J. Hepp (persbericht ca. 1955)

In de oude Nederl. Hervormde Kerk van Soest ziet men een aantal zgn. rouwborden hangen. Zulke rouwborden werden in vroegere eeuwen in de kerken angebracht ter nagedachtenis aan overledenen uit de aanzienlijke stand, die in of bij de kerk begraven waren, en bevatten allerlei personalia en geslachtswapens. Een van de rouwborden in de Soester kerk vermeldt de naam Bartolotti. Ook op vrijwel alle oude provinciekaarten van Utrecht uit het laatst der 17e en uit de 18e eeuw komen we de naam Bartolotti tegen, geplaatst bij een aan

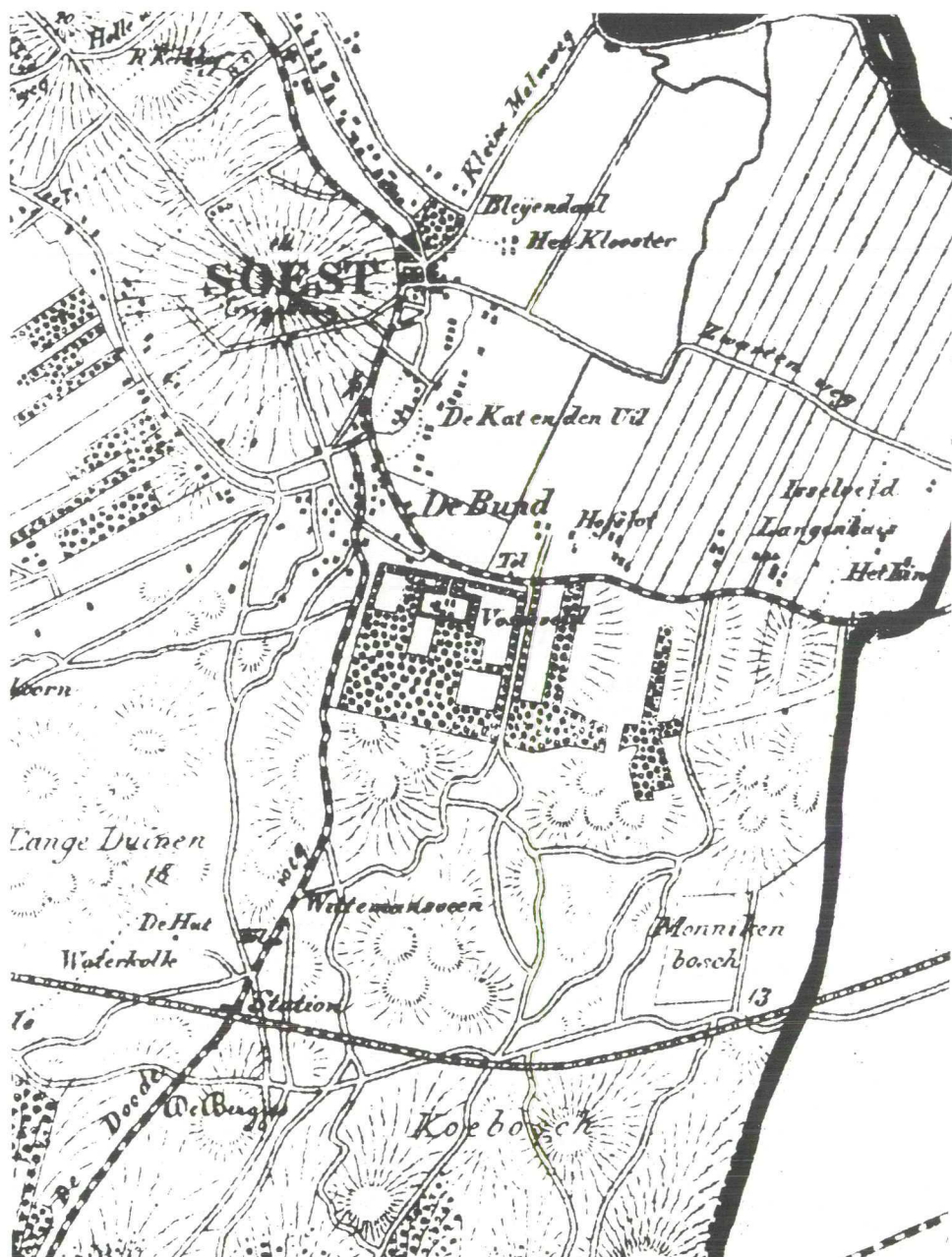
de huidige Birkstraat grenzend vierkant, dat een landgoed moet voorstellen. En voorts brengt ook onze huidige Bartolottilaan ons deze naam in herinnering.

Wat heeft Soest toch met Bartolotti en wat Bartolotti met Soest te maken gehad?

Eén van de diverse buitenplaatsen, waaraan Soest in vroegere eeuwen rijk geweest is en die meest aan Amsterdamse en Utrechtse rijkaards tot zomerverpozing dienden, is gesticht door Guillaume Bartolotti, een vermogend Amsterdams bankier, waarschijnlijk van Lombardische afkomst. In 1653 kocht hij "seecker stuck heet (= heide) en stuijffvelden, gelegen bij Soest aen de Hoge Birck" met de bedoeling "om deselve te beplanten ende toe te maecken (= op te knappen, in cultuur te brengen) tot zijn plaisier". Hij kocht deze grond van de erfgenamen van wijlen Jonkheer Ernst van Reede, in leven kapitein van een compagnie voetknechten in dienst van de Verenigde Nederlanden en Maarschalk van Eemland. Diens weduwe namelijk, Joffrouwe Cornelia van Renese, had in 1636 dit stuk woeste grond op last van de Staten van Utrecht van het dorp Soest verkregen: "51 mergen buijnt (= bunt), heij en heetveldt, streckende van de Geynduinen 1) ter berrigweg waert 2)" met het aan dit grondbezit verbonden "genodt ende vrie gebruyck neffens de andere gebuijren (= ingelanden) ende ingesetenen allhyer op de gemeente (= gemeente = gemeenschapelijke grond) in desen geregte". Jonkheer van Reede had vermoedelijk ook al het plan gehad, hier een buitenplaats te vestigen, maar was gestorven, voordat zijn verzoek te mogen kopen, was ingewilligd, en zijn weduwe heeft er waarschijnlijk geen weg mee geweten, want als Bartolotti deze grond in 1653 overneemt, is het nog niet anders dan hei en stuifzand. Met voortvarendheid en volgens een vast plan gaat Bartolotti aan het werk.

Hij laat een huis bouwen en rondom het huis een beplanting aanleggen. Nu moet u bij dat woord "huis" niet aan een kasteel of een kapitaal herenhuis denken: het was een flinke boerderij, van hetzelfde type en dezelfde grootte als nu er nog in de Hoge en de Lage Birckt staan. Er bestaat namelijk nog een vogelvlucht-kaart van dit landgoed "Heuvel-en-Daal" (zo heette Bartolotti's buitenplaats) en daarop zien we aan het eind van een lange oprijlaan met aan weerskanten boomgaarden de boerderij liggen met links en rechts op het erf hooibergen en schuren en achter het huis iets als een eendenvijver. Zulke buitenplaatsen van rijke stedelingen waren meestentijds boerderijen, waar de eigenaars in speciale voor hen gereserveerde mooie kamers af en toe enkele weken vakantie kwamen doorbrengen.

Bartolotti merkte al ras, dat het niet zo gemakkelijk was deze woeste grond in een groen eldorado te veranderen en dat hij met een machtige vijand te doen had, die hem dwarsboomde: het stuifzand. Dat stuifzand vernielt alles wat hij gezaaid en geplant heeft.

Fragment kaart van J. Kuyper 1867. Heuvel en Dael (Vosseveld) is een blok van 63 morgen (ca. 55 H.A.) in de Birkte gelegen tussen Soesterbergsestraat („De Doode weg”) en de Maarschalkersteeg.

Hij zint op afweermiddelen en in 1654 wendt hij zich met een request tot de Staten van Utrecht. Hij zet daarin uiteen, dat "zijn erf" aen de westzijde gants bloot is leggende jegens de vlakke heijde, daerlangs hetselve geduyrich wert (= wordt) geïnfesteert van de westelijcke ende zuijtweste winden met stuijffsant ende andere incomoditeijten (= ongemakken), grootelijck hinderende ende beschadigende zijne plantagie" en dat er maar één middel tegen is: aan de buitenzijde van de hegwal om zijn grond dichte beplanting van "abeelen" (populieren) of andere snel opschietende bomen aan te brengen, b.v. vier rijen dik. Maar hiervoor heeft hij nog een stuk van de openbare grond nodig; deze grond is, zo zegt hij, toch maar "onlandt en van geene weerde ofte nutticheijt". Om deze strook grond met bomen wil hij ook nog een "slooth ofte grachtien" aanbrengen om "de aenloop van beesten en quaetwillige menschen" (daar scheen hij ook al last te hebben) te weren.

Maar Bartolotti heeft nog meer op zijn hart. De weg van de Hoge Birk, waaraan zijn buitenplaats ligt, is hem een doorn in 't oog: 't is niet meer dan een karrepad door een zanderig heuvelterrein, "seer rauw, ongelijck ende vol sandt-heuvels". Hij wil er op zijn eigen kosten een fatsoenlijke weg van maken en daarvoor vraagt hij maar tegelijk toestemming van de Staten. Hij zal de weg op de wijze van een laan beplanten, "waermede dien hoek geciert sal worden", maar hij vraagt dan de Staten een strafbedreiging uit te vaardigen, opdat door "geen quaetaerdige menschen sijne alsoo te doene plantigie ende plantsoenen mogen behindert oft beschadigt worden", zijn ervaringen met de mensen uit de buurt schijnen niet al te best geweest te zijn. (Misschien kon men hier die vreemde snoeshaan, die met z'n eigenwijze kop van zand een boerenbedrijf wilde maken, niet goed zetten).

Tot slot stelt Bartolotti in zijn request voor, dat de Staten, alvorens te beslissen, een paar gecommiteerden zullen sturen om zich ter plaatse van de toestand op de hoogte te stellen en dan aan de Staten advies uit te brengen.

De Staten gaan daarop in. Eind October of begin November verschijnen de heren Borre van Amerongen en Burgemeester Outert in de Hoge Birk om polshoogte te nemen, en op 5 December daaropvolgende besluiten de Staten Bartolotti zijn zin te geven; hij krijgt aan de westzijde van zijn terrein een strook grond van ruim 6 roeden breedte en ongeveer 60 roeden lengte, hij mag een wijde sloot graven voor afwatering van het veld, en hij "sal den wech ende duijnen voor zijne hoffstede aen de Noort-zijde (d.i. dus de Birkweg) mogen egaleren ende effen maken tot zijnen costen ende beplanten met drie off vier rijen eijckenlooten, blijvende niettemin 't gebruijck van de voors(eyde) wech vrij ende onbecommert".

Maar in de praktijk deden zich blijkbaar moeilijkheden voor, want begin 1656 wendt onze ontginner zich opnieuw met een request tot de Staten, waarin hij om een nadere uitspraak inzake enkele duistere punten in hun besluit vraagt. Hij wil

nu (we beginnen hem langzamerhand van een zekere expansie-zucht te verdenken), dat hij de hem toegestane sloot niet op 6 maar op 10 roeden afstand van zijn hegwal mag aanbrengen, aangezien volgens hem juist daar "de bequaemste plaetse ende leeghte (= laagte) is om zulk een sloot het meest doeltreffend te maken "om 't selve vordere (= voorste) gemeijne (= openbare) veldt, alsnuoch continueerlijcke drass leggende, ter intenite van U Ed(el) Mo(genden) te beteren ende te ontlasten van den koude ende vochticheijdt ende 't water aff te trecken ende in eenigh naeste canaell te laeten afflopen ter Eemwaerd". (Hij smoest ontegenzeggelijk goed!). Ook ten aanzien van de Birkweg heeft hij nog noten op zijn zang: hij wil de vrijheid om nog meer bomen langs die weg te planten (wat een verkwikkende tegenstelling tot de bomenomhakwoede van tegenwoordig-); - daar de strook, waardoor de weg gaat, vanwege "de duyntiens ende santheuvelen" zeer breed gelaten is, zal er, wanneer deze geëgaliseerd zijn, een ruime boombeplanting nodig zijn "om die te belouwen (= tegen de wind te beschutten) ende 't verstuijven te beletten". Hij verzoekt dus de toestemming voor de aanleg van een 3 roeden breedte tusschen vier rijen eikebomen, teneinde zo "den Amersfoorder wegh te continueren (voort te zetten) met eene lande tot aen het Dorp ofte Corteijnd van Soest".

Op 19 Maart 1656 besluiten de Staten zijn verzoek in te willigen.

Zo is dus de stichter van de buitenplaats "Heuvel-en-Daal" tevens degene geweest, die voor 't eerst de Birkstraat tussen de huidige Bartolottilaan en het Kortend (Ferdinand Huycklaan) opgeknapt en van een middeleeuws karrepad door zandduinen tot een behoorlijke weg gemaakt heeft, die een sieraad was voor het dorp. Als zodanig heeft hij het wel verdiend, dat onze gemeente een laan naar hem heeft genoemd. Van de andere weg, die hij ook heeft willen aanleggen, namelijk "ten berghe waert om naer de pijnenborger Grift", is blijkbaar niets gekomen.

"Heuvel-en-Daal" is een mooie, uitgestrekte buitenplaats geworden, met veel boomgaarden, moestuinen, weiden en bouwgronden, omringd met sloten en boomrijen. In de aanleg van het Koloniehuis Trein 8.28 in Vosseveld, dat op de plaats van het voormalige landgoed van de heer Bartolotti ligt, vinden we nog enkele kleine sporen van de aanleg van "Heuvel-en-Daal" terug.

Het rouwbord in de Hervormde Kerk slaat echter niet op onze actieve Guillaume Bartolotti, maar op zijn dochter Jacoba Victoria Bartolotti van den Heuvel. Van haar krijgen we helaas niet zo'n prettige indruk als van haar vader. Door allerlei "liefdesavonturen" en haar onbeheerst karakter genoot zij in haar tijd geen al te beste reputatie. Constantijn Huygens jr. in zijn "Journaal" en Coenraet Droste in zijn "Overblijfsels van Geheuchenis" vertellen allerlei bedenkelijke dingen van haar, die we maar liever zullen laten

rusten. Een leven van weelde en ledigheid bederft nu eenmaal zelfs de beste karakters.

Joffer Bartolotti schijnt het leven op de buitenplaats in Soest geprefereerd te hebben boven het vaderlijk huis aan de Herengracht in Amsterdam; ze heeft althans veel in Soest gewoond - en ging daar nogal over de tong.

Huygens jr. vertelt er in zijn "Journaal" een en ander over. Deze was secretaris van stadhouder Willem III die daar juist in die tijd z'n lustslot kreeg. De verhalen over Jacoba Bartolotti drongen ook tot de Stadhouder door en deze maakte er met zijn secretaris grapjes over. In 1675 tekende Huygens in zijn dagboek aan: *Son Altesse à table estant je ne scay comment tombé dans le discours de Jacoba Bartolotti me dit: (d.w.z. Zijne Hoogheid kwam aan tafel, ik weet niet meer naar aanleiding waarvan, over Jacoba Bartolotti te spreken en zei tegen me:) "Zeelhem 3), jy bijt soo een galant, je hoort se eens te gaen besoecken"*.

Toen ze al ver in de veertig was, stapte ze eindelijk in het huwelijksbootje, en wel met de Amsterdamse burgemeester en staatsman Coenraad van Beuningen, die zelf ook geen onbesproken verleden achter de rug had (hij was toen al 64 jaar!). Het huwelijk kon eerst geen voortgang hebben, want Van Beuningen had tegenover twee andere juffers verbintenissen aangegaan, die hem nu in de weg stonden.

Huygens jr. vermeldt het gerucht, dat de doortastende bruid Jacoba Bartolotti deze moeilijkheden zou hebben opgelost door de pretenties van een dier dames, Madame d'Allonne, af te kopen. In 1686 kon het huwelijk plaats hebben, maar Van Beuningen had al spoedig reden om er berouw over te hebben. Prof. Fruin schrijft: "Hij zou minder onvoorzichtig hebben gehandeld, zo hij een jong en onervaren meisje getrouwd had dan nu hij zulk een oude vrijster nam, die naar hetgeen haar neven (Constantijn en Christiaan Huygens) in hun brieven en journalen berichten, sedert twintig jaren met allerlei heren had gecoquetteerd".

Al twee jaar na het sluiten van het huwelijk moest de bejaarde echtgenoot wegens toenemende verstandverbijstering onder curatele van zijn vrouw en naaste bloedverwanten worden gesteld.

Men beweert, dat het gedrag van zijn lichtzinnige vrouw en het hierdoor ongelukkige huwelijksleven de voornaamste oorzaak waren van zijn krankzinnigheid. Hij heeft niet lang in deze ongelukkige toestand behoeven te leven: in 1692 overleed hij. Huygens jr. noteerde in zijn dagboek: "Mijne vrouw schreef, dat mevrouw Van Beuningen, het huys van haer man (te Amsterdam) verkocht hebbende, meende de meubels oock te verkoopen en te gaen wonen te Soest". De episode Van Beuningen was voor Jacoba Victoria afgesloten en zij vestigde zich nu weer op de van haar vader geërfde buitenplaats in Soest, maar dit betekende niet, dat er aan haar "galante avonturen" een einde kwam. Nog lang heeft zij van zich doen spreken. Zij

stierf in 1718 te Soest op 78-jarige leeftijd en werd aldaar begraven.

En hiermee was voor Soest de episode der Bartolotti's afgesloten. Men had hun zonzijde en hun schaduwzijde leren kennen. De buitenplaats "Heuvel-en-Daal" ging in andere handen over en raakte in de loop van de 18e eeuw in verval en werd grotendeels verkaveld. De Bartolottilaan loopt nog langs deze oude grond en houdt de herinnering wakker van het oude landgoed en zijn stichter.

- 1) Het Geyn of "Geng" heet nu nog de hogergelegen grond in de hoek, gevormd door Birkstraat en Hartmanlaan.
- 2) d.i. tot aan de Berg; het heuvelgebied, dat bij 't eind van de huidige Bartolottilaan begint en zich tot aan het Soester Hoogt (de Berg) uitstrekt.
- 3) Huygens jr. was heer van Zelhem.

EVENEMENTENCOMMISSIE ORGANISEERT EXCURSIE door Bert Krijger

Het is goed het vele mooie van Soest te bewaren en/of in ere te herstellen. Zowel de Historische Vereniging Soest als het Museum Oud-Soest dragen daaraan naar vermogen bij. Maar, ook in andere plaatsen wordt aandacht besteed aan het verleden en het bewaren van belangrijke zaken uit dat verleden. Reden

Zo zou het 2000 jaar geleden al geweest kunnen zijn.

voor de evenementencommissie van de Historische Vereniging Soest om jaarlijks eens 'ons licht op te steken' bij anderen. En dit jaar, in 1991, werd het licht eens opgestoken in het zuidelijk deel van ons land, o.a. Kempenland.

De drie leden van de evenementencommissie gingen niet alleen. Zaterdagmorgen 12 oktober, om 08.00 uur, bij het Museum Oud Soest, stapten 45 geïnteresseerde Soesters/leden van de Historische Vereniging in de bus. In de grote touringcar waren nog maar twee plaatsen open, maar die waren gereserveerd voor twee leden die in Zaltbommel opstapten. Volle bus dus. En zo gingen 50 mensen op stap.

Het eerste doel was de Prehistorische Nederzetting in Eindhoven. Dat doel werd bereikt na echter eerst hedendaagse koffie met krentemik te hebben genoten in de Liempdse Barrière. De prehistorische nederzetting in Eindhoven geeft een zeer goed beeld van de leefomstandigheden van ca. 750 tot ca. 50 jaar vóór Christus. Er is een dorpje nagebouwd met daarbij een gemengd bedrijf met schapen, varkens, ganzen, akkers met graansoorten, vlas, bonen en erwten, waterput, schuren en ovens. Eveneens heeft men weefgetouwen nagemaakt, wordt er brood gebakken in gereconstrueerde klei-ovens, maakt men houtskool, vaart men in boomstamkano's en maalt men met een maalsteen graan tot meel.

De woningen met de ruimten voor de dieren, waren zo ingericht dat men nu, in 1991, kan zeggen dat het zó geweest kan zijn. Immers, er waren in de tijd waarin men zich indenkt in dat prehistorisch dorp geen video-banden of fototoestellen om precies vast te leggen hoe men leefde. Maar, het had zo geweest kunnen zijn als men laat zien in dat dorp.

Koude huizen, een groot vuur in het midden, de dieren aan de oostkant van het huis om de koude tegen te houden maar ook om de warmte die de dieren afgeven te gebruiken voor de warmte in huis.

Vroeger zou het ook in Soest zo geweest kunnen zijn. Immers, de schaapskooien in Soest hebben de vorm die in de ijzertijd al gebruikt werden. En gemengde bedrijven kent Soest ook nog. Er wordt in Soest ook brood gebakken, elke dag vers.

Dat de door de evenementencommissie georganiseerde brabantse lunch (koffietafel) uitstekend was wordt hier alleen maar vermeld om dat voor de historie vast te leggen. Het was goed, beter gezegd uitstekend.

Hoewel de weersomstandigheden in de loop van de middag slecht werden, was dat geen belemmering om een bezoek te brengen aan het Kempens streekmuseum De Acht Zaligheden. Een museum dat een beeld tracht te geven van de woon- en leefomstandigheden van de Kempische mens vanaf de tweede helft van de vorige

En men vaart in boomstam kano's.

eeuw, tot begin deze eeuw. Een boeiend beeld. Ook een beeld dat herkenning gaf. Vooral de wat oudere leden van de historische vereniging herkenden de oude fietsen. Kregen herinneringen bij de oude broedmachine. Kwamen in een nostalgische stemming bij het zien van de vele gebruiksartikelen van het begin van deze eeuw die zij thuis nog gebruikt zouden kunnen hebben. En tot die gebruiksvoorwerpen rekenen wij ook de eenvoudige meubels. Maar, de sfeer in het woongedeelte van het museum werd ook bepaald door de herinneringen aan het 'rijke roomsche leven'. Stolpbeelden en een huiszegen getuigen van een diep geloof dat zin gaf aan het bestaan.

In de regen ging het daarna naar Slot Loevestein. Na het zicht op het eenvoudige leven, nu een kijkje in een echt, groots kasteel. Een kasteel met een geschiedenis, waaronder de ontsnapping van Hugo de Groot in zijn boekenkist. Een kasteel om ontzag voor te hebben. Grote zalen die werden gebruikt voor feesten en als gevangenis. Met een keuken die is voorzien van een enorme schoorsteen. Met een door toeval ontdekt huisaltaar, wellicht gemaakt door een eenvoudig metselaar. Een kasteel met een geschiedenis waar men nieuwsgierig naar is. Vele vragen werden gesteld over de vroegere bewoners. De slotheren, de gevangenisperiode van het kasteel, de legendarische Hoge de Groot en zijn familie. Ook werd gevraagd naar zijn personeel. Zijn dienstmeisje Elisabeth

trouwde met de advocaat van Hugo de Groot. Hoe het daarna met haar gegaan is staat in de Kasteelroman nr. 23, kijkt u maar na!

Een fijne dag die voor de deelnemers aan de tocht een goede herinnering zal gaan betekenen. Maar ook een tocht die de deelnemers uit laat zien naar wat in het jaar 1992 geboden gaat worden. Dat zal een lustrumtocht worden. Na 1988, 1989, 1990 en 1991 komt 1992. De vijfde historische tocht. Voor de geschiedenis van de Historische Vereniging Soest zelf.

HERINNERINGEN VAN EEN SOESTER PAUSELIJKE ZOUAAF door Peter van Doorn

In "Van Zoys tot Soest" herfst 1991 hebben wij uit het dagboek van Peter van Doorn gelezen over zijn eerste ervaringen in dienst van het Zouavenleger. Wij nemen zijn aantekeningen woordelijk over; er wordt niet gecorrigeerd. En het blijkt dat hij zich in de plaatsnamen wel eens vergist. Schreef hij in het vorige artikel dat "de Patroelie" aankwam in Rezede, al waar ze acht dagen mochten uitrusten, in het nu volgende stukje schrijft hij iets over die stad Prezede. Hij zag er veel, zoals u kunt lezen.

Iets over de stad Prezede.

Die stad ligt geheel tusschen de bergen in en de huizen zijn in het geheel niet schoon schoorstenen zijn er niet op de rook komt maar door gaten door de muur heen maar er is toch een schoone kerk op de straten kan men met geen kar of wagen rijden want het zijn allemaal trappen van twee voet breed alles wat in de stad komt en er uit gaat wordt er op ezels door gedragen die kunnen zoo goed de trappen beklimmen als de menschen op de straat loopt het des avonds vol varkens op den dag gaan zij buiten de stad in de bosschen en bergen de kost ophalen en des avonds wisten zij haar tijd zoo goed als een mensch des avonds stond er een pot met eten voor hun aan de deur en dat was zoo wonder dat ieder zijn huis zoo goed kende er zou er niet een aan een ander zijn potje gaan en als zij over de straat gaan gaat het met geweld ieder moet maar zorgen dat hij aan de kant komt anders zouden zij uw omver loopen en des nachts blijven zij in de stad loopen tot des smorgens dan worden zij er weder uitgedreven. Er was in die stad bijna niets voor ons te krijgen het moest allemaal in een anderen stad gehaald worden wat buiten de stad Presede aan betreft ziet men niets anders als hooge steenbergen en op die bergen staat het vol met Olijfboomen en van die bessen die daar aangroeijen maken zij de beste Olijfolie die ook in de stad Presede wordt gemaakt.

Nu zal ik uw mededeelen hoe zij de huizen bouwen in de bergen in Italie de muren van de huizen en kerken worden gebouwd van brokken keijen die zij uit de bergen hakken en daar wordt dan maar wat kalk of zement tusschen gegooid want die hebben zij hier maar genoeg zij hebben die maar voor het graven uit de bergen en boven een platdak van pannen erop en houtwerk zit er bijna niet aan zoo bouwen zij hier de huizen
De reis van Presede na Alatrie.

Toen wij daar 8 dagen geweest waren en nog geen roovers gezien moesten wij onzen weg weer terug maken na Alatrie wij vertrokken des avonds om 10 uren onder het zingen van den krijgsmarsch de Nederlandsche Zouaven als volgt

Krijgsmarsch der Nederlandsche Zouaven

Op, op, Bataven, op!
Voor God en recht den door getart
Neen neen geen eerlijk Christenhart
Vreest ooit den slangenkop

Vooruit maar
Onder 't kruis is geen gevaar
Christus zelf voert u ten strijd
Toont dat gij mannen zijt

Op op Bataven op
Uw staat den feere borst in gloed
O offer Jezus vrij uw bloed
En laatste herte kloep

Vooruit maar
Sterven kan geen Martelaar
Leeft eindloos als hij sneeft
Wie voor God zijn leven geeft

Op, op, Bataven op
Voor Vader Pius in den dood
Al raast de poort der hel - geen nood
Gods sterre rijst in top

Voor uit maar
Uit gelezen Christenschaar
Neerlands liefde en Neerlands trots
Vooruit ter glorie Gods

Zoo gingen wij zingende voort door de eenzame stille bergen dat uren verklonk het liep zoo ver ten 4 uren waren wij digt bij de stad Vranzenie de dag begon al aan te breken wij hielden bij hetzelfde logement rust waar wij bij het vertrek naar Prezede halt hadden gehouden de menschen alles was daar nog in rust wij hoorden niets anders als een gekletter van de

Pius IX, hoofd van de Kerkelijke Staat.

vrouwen die daar in de nabijheid aan het wasschen waren die waren daar al vroeg werkzaam omdat zij op den dag het met de onverdragelijke hitte niet buiten kunne houden, wij klopten daar de menschen er uit want wij hadden groote zin om eene verversching te gebruiken daar wij den geheelen nacht gemasseerd hadden de menschen waren zeer spoedig op toen zij hoorden dat wij er waren want ieder doet hier ook zijn best om wat te verdienen gelijk bij ons ik dronk daar een halve flesche wijn en een stuk brood daar ik alweer een uur of drie op kon loopen Wij hadden daar een uur rust gehad maar daar wij zeer vermoeid waren was die tijd spoedig vervlogen wij vertrokken des smorgens om vijf uur op de stad Alatrie aan wij liepen nog twee en een half uur toen waren wij voor de stad ?? onderweg zagen wij het koren al afhakken want zij hebben hier geen zichten om het koren te maaijen zij hebben

hier dingen zij gelijken veel op een oord en dan pakken zij het met de linker hand aan en met de anderen hand hakken wij er maar op in en leggen het met handen vol weg en een ander bind het in groote bosschen en dat zetten zij het op groote hoopen en als het droog is dorssen zij op het veld het af hier en daar vind gij zulke dorseelen van steen dat zij hier ook goed kunnen doen want zij zijn bijna verzekerd dat het die tijd niet regend nu om half 8 stonden wij voor de stad Wij moesten vreesselijk klimmen eer wij er in waren want die stad ligt boven op een berg

Daar is een schoone weg om er binnen te komen Wij kwamen in de stad alle inwoners kwamen ons te gemoed en stonden in de deuren om ons te verwelkomen Want zij hadden daar nog al veel met de Zouaven op omdat zij wel weten dat zij mannen zijn die uit verre landen zijn gekomen om den Heilige Vader te verdedigen en bij te staan en ten alle tijden haar bloed veil hebben voor het geloof en haar overal nog al gedragen zoo als het behoord. Wij gingen de stad door tot dat wij aan de kazerne kwamen daar wij moesten blijven. Die kazerne was een klooster waar de Zouaven onder en de Paters boven waren Wat de stad aanbetreft die is nog al schoon bebouwd er zijn schoonen huizen in en zeven schoone kerken op de straat kunnen rijtuigen gaan en er loopen ook geen varkens in de stad die de straten vuil maken

Wat buiten de stad aanbetreft is het ook nog al schoon een kwartier van de stad is een schoon klooster daar heb ik ook in geweest en werdt van de Paters geleid om het te bezigtigen maar daar ik met de taal nog niet goed bekend was kon ik er niet veel van begrijpen wat het beduiden achter het klooster was een schoon sparrebosch waar ik gedurig in ging wandelen om frisschen adem te scheppen ook waren buiten de stad hoogen bergen die versierd waren met groene streken dat is onbegrijpelijk welk schoon gezigt dat dit was tusschen de bergen kon ik ook nog verscheidene steden tellen en wat daar gebouwd werdt was meest al koren en turkse tarwe en hier en daar een hoekje aardappelen

BOEREN-GEZEGDEN OVER HET WEER

Houden berk en wilg
 nog lang hun groene toppen
 Dan komt de winter vroeg
 maar ook de lenteknoppen

Een koude December
 Een vruchtbaar jaar
 Horen altijd bij elkaar

MIJN GROOTVADER

Verschotten Gemeente Soest in 1913.

Het presentiegeld voor 9 raadsvergaderingen, ad f 5.40, was waarschijnlijk apart betaald.

Verschotten der gemeenten 1913

23	Januarie	Grond schatting	2,00
28	—	Reis bussem Nykcar	120
30	—	Raadsvergadering	60—
26	Februarie	Meting Broek	110
28	—	Grond schatting	125
7	Maart	Raadsvergadering	60—
10	—	Verval wegen	150
		Twee dagen wegen uitzetten	340
28	—	Raadsvergadering	60—
		Twee dagen wegen uitzetten	160
13	April	Grond schatting	550
22	—	weg G v Zees	20
24	—	Loerkerberg Tilfoorn	80
25	—	Raadsvergadering	60—
6	Juni	Grond schatting	70
12	—	Raadsvergadering	80—
23	—	Grond schatting	110
		D Fokkers sloot	50
		Kaats kortjes en verveen	100
		Wed Toon Broek	70
21	September	Raadsvergadering	60—
23	—	Grond schatting	75
3 on 4		Grond schat en Batenburg	290
10	October	Raadsvergadering	60—
13	—	wegen	60
14	—	wegen	150
24	—	Raadsvergadering	50—
3	December	wegen	40
5	—	Abeneo	115
11	—	Raadsvergadering	50—
		Totaal	35,33
		en af	5,40
			29,93

MIDDELEN VAN BESTAAN IN SOEST IV

door Ds. J.J. Bos

Kalkbranderij

Er zijn vroeger langs de Eem Kalkovens geweest, waarvan er één nog bestaat, aan de Grootte Melm, maar die sedert vele jaren niet meer gebruikt wordt, en deerlijk in verval is. Ook was er, volgens oude kaarten, een aan den Baarnschen-dijk, of de Eembrug, maar die is geheel verdwenen. Stellig zijn er meer geweest, doch hoeveel is mij niet bekend, evenmin als ik weet welk soort van kalk daar gebrand werd, doch vermoedelijk was het wel schelpkalk.

Dat die tak van nijverheid eenmaal nog al van eenige beteekenis was, laat zich opmaken uit verschillende besluiten der Gewestelijke Overheid, die hier volgen zullen. Hadden de Staten 's Lands van Utrecht, bij "Appointement" van 28 December 1713, "gerenoveert" 23 December 1721, bepaald, dat de kalkbranders op de Rivier de Eem, voor iedere stoking aan den "Pachter van den Turf" zouden betalen twintig gulden, dit werd later gewijzigd, zooals uit het volgende Besluit blijkt: "Op de Requeste van de Kalckbranders op de riviere de Eem, is geappointeert. De Staten van den Lande van Utrecht, gesien het advies van de Heeren Gecommitteerden ter Kamere van Finantie, verstaan, dat de Supplianten, bij provisie, voor den tijd van een jaar, ingaande den 12 Januar 1722, in plaats van voor ijder stoking te betalen twintig gulden, sullen mogen volstaan, met te betaalen tien gulden, sullen de het selve bij de conditien van verpachting werden opgelesen. Gedaan t'Utrecht den 23 Decemb. 1721. Ter Ordonnantie, als "boven, G. Voet van Winssen." Groot Utr. Plac.boek. II.843.

"Hetselve is met deselve woorden, ook bij provisie voor een jaar, geaccordeert geweest aan Catharina Moijaart, Wed. Spiegel, Hendrick van Severer, en Evert en Hendrick Rijkse Stuijvenberg, Kalckbranders op de Riviere de Eem, tusschen Amersfoort en de Eembrugge, in dato den 28 Decemb. 1713, gelijk wij reets in het opschrift te kennen gegeven hebben." En dan verder ook nog dit:

"Op de Requeste van Hendrik van Zevender, en Cornelis Spiegel, Kalkbranders op de Riviere de Eem, is geappointeert. De Staten van den Lande van Utrecht, gesien het advis van de Heeren Gecommitteerden ter Kamere van Finantie, verstaan, dat den aankoomende Pachter van den Impost op de Kalk en Steen over de geheele Provincie, sal gehouden wesen, den voorsz. Impost over het District van Amersfoort ende Eemland, te laten ende over te doen aan de Supplianten, voor soodanigen somme, als daar voor in den voorleden jaare is betaalt; ende dat die geene, die eenige kalk van de voorsz. ovens op de Eem zal willen halen, of laden, om deselve in eenig ander District van deze Provincie te vervoeren, ofte gebruiken, mede sal gehouden wesen aan den Pachter, met een

"certificatie van den brander, des nood, met eede te sterken,
 "te doen blijken, dat de voorsz. kalk effectivelijk op de Eem
 "gebrand, ende geene andere daar onder gemengt is, alles bij
 "provisie voor den tijd van een jaar. Ende verstaan Haar Ed.
 "Mog. dat het selve op de verpachtinge sal worden opgelesen.
 "Gedaan t'Utrecht den 11 Januari 1725. Onder stont, ter
 "Ordonnantie als boven, ende was geteekent, G. Voet van Wins-
 "sen." Groot Utr. Plac.boek.II.858.

Glasblazerij

Op de plaat: "De Stad Amersfoort, langs de Rivier de Eem te
 "zien", in het werk: "Tegenwoordige Staat der Vereenigde
 "Nederlanden", komt voor het gebouw eener Glasblazerij, en de
 teekening voor die plaat is, blijkens het onderschrift, door
 J. de Beijer, in 1751, advivum gemaakt; hieruit blijkt dus,
 dat die Glasblazerij reeds vóór 1751 bestond. Zij is echter
 ten jare 1830 afgebroken, maar in den volksmond heet de
 plaats waar ze stond, nog altijd "de Glashut". Tegenw. Staat
 d. Vereen. Nederland. XXII-bl. 1, en 243 - v.d. Aa, Aard-
 rijksk. Woordenb. v. Nederl. i.v. Isselt.

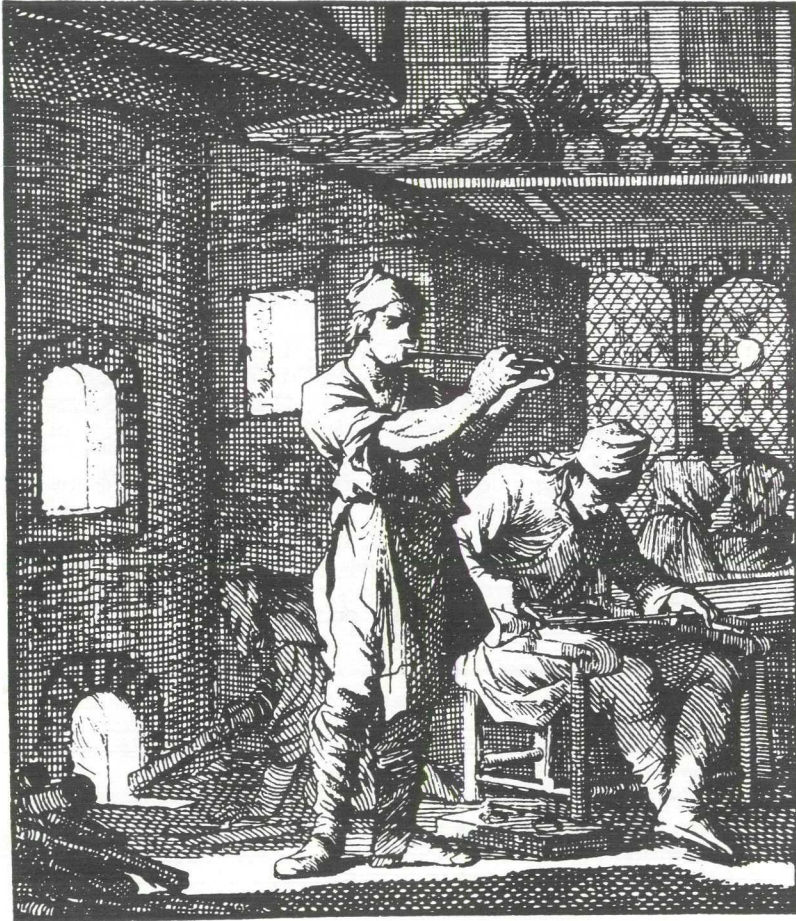
De Heer Pieter Pijpers, dichter van "Eemlands Tempe" heeft
 ten jare 1803, op zijne wandeling van Puntenburg, bij Amers-
 foort, over Isselt naar Soest, enz., die fabriek in dat
 dichtwerk, op zijne wijze, met de volgende woorden verheer-
 lijkt: P. Pijpers, Eeml. Tempe.I.bl.48

Ethna! heft ge, uit smookend puin,
 Spottend met vernield arduin,
 Trots op nooit te tellen jaaren,
 Ginds, uit kabbelende baaren,
 Uwe hemelhooge kruin?
 Is Vulkaan met zijne reuzen,
 Zwart berookt in 't ijzerkneuzen,
 Ginds gehuisvest onde de aard'?
 Welk een dampwolk rijst naar boven?
 Welke vonken, opgestoven
 Uit dien breedden, zwarten, oven,
 Maaken oog en hart vervaard?

Gloeit en dampst gij niet aldus,
 Hekla? gij, Vesuvius?
 Laat ons oog zich vrij vergasten,
 En ons hart van zorge ontlasten,
 Eer men deeze vuurzee blussch!
 Geen Ciklopen, maar Bachanten,
 Vader Libers lijftrawanten,
 Juigchen bij dien rooden gloed;
 Bachus, om hen wèl te onthaalen,
 Blaast daar zijne feestpokaalen,
 Breekbre vaten, vreugdeschaalen,
 Voor zijn flonkrend druivenbloed.

De Glasblaaser.

De Heer Pijpers heeft het niet beleefd dat die "vuurzee" gebluscht werd, maar de kerkelijke arbesturen van Soest, hebben het nog vele jaren daarna gevoeld. Bij de opheffing der fabriek trokken wel vele arbeiders, met hunne gezinnen, naar elders, maar wie op Soest geboren was, ouders of kinderen, bleef dáár armlastig, volgens de toenmaals geldende wet, dat de geboorteplaats domicilie van onderstand was en bleef. De Diaconie der Hervormde Gemeente te Soest bedeede in 1847, en nog vele jaren daarna, elders woonachtige, maar dáár geborene "Glashutters".

